

Τάσος Μπλέτας, *Πέρα από τα σύνορα του ανατολικού μυστικισμού*, εκδ. Ροές, Αθήνα 1988, σελ. 238.

Ο κ. Τάσος Μπλέτας στο βιβλίο του ασχολείται μ' ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα, το οποίο αφορά τον κλωνισμό των θεμελίων της λογικής και της επιστήμης και την προσκόλληση του σύγχρονου ανθρώπου στις θεωρίες και στο μυστικισμό των ανατολικών θρησκειών, έτσι όπως διαμορφώνονται στη σημερινή κοινωνία.

Στην αρχή του βιβλίου υπάρχει το βιογραφικό σημείωμα του κ. Τάσου Μπλέτα και λίγο παρακάτω το Προοίμιο (σ. 5), στο οποίο αναφέρεται ότι το βιβλίο είναι γραμμένο για τον εγγονό του συγγραφέα κι όλους τους συνομηλίκους του, προς τους οποίους δίνει την ευχή «να ζήσουν και να ευτυχήσουν κοντά στο ΛΟΓΟ, κάτι που η γενιά του συγγραφέα έχασε πολύ νωρίς και πολλοί άνθρωποι τον έχασαν τελείως».

Κατόπιν ο συγγραφέας, μετά την αφιέρωση του βιβλίου στη γυναίκα του (σ. 7), προχωρεί στον Πρόλογο (σελ. 9-16), όπου περιγράφει το αρχικό ερέθισμα που του δόθηκε για ν' ασχοληθεί με τις ανατολικές θρησκείες και το μυστικισμό, οι οποίες, προσπαθώντας ν' ανταποκριθούν σε αιτήματα της εποχής, προβάλλονται σα σανίδα σωτηρίας μέσα στο «αδιέξοδο» του σύγχρονου ανθρώπου. Το ερώτημα που απασχολεί το συγγραφέα είναι εάν οι νέοι εγκατέλειψαν τον εαυτό τους ασυνείδητα ή έπειτα από βαθειά μελέτη και κατάκτηση της γνώσης, ώστε να φθάσουν σε κάποια λογικά συμπεράσματα.

Ο κ. Μπλέτας διατυπώνει την άποψη ότι ο νέος σήμερα έχει ανάγκη από τη φιλοσοφία περισσότερο από κάθε άλλη φορά, γιατί οι γνώσεις και οι πληροφορίες που παίρνει από το περιβάλλον του είναι τόσες πολλές, ώστε είναι αδύνατο να τις κατανοήσει, να τις σκεφθεί και να τις βιώσει. Η φιλοσοφία είναι εκείνη η επιστήμη, η οποία μέσω του κριτικού νου βοηθά το νέο στην κατανόηση και οργάνωση των αταξινόμητων των γνώσεων που του προσκομίζουν οι αισθήσεις.

Έτσι στην Εισαγωγή (σελ. 17-34) ο συγγραφέας, αφού τονίζει τη σπουδαιότητα της φιλοσοφίας, η οποία στηρίζεται κυρίως στη γνήσια διανοητική λειτουργία του ανθρώπου και εκπηγάζει από τη συνείδησή του, προχωρεί στη σύγκριση μεταξύ της λογικής —αντικειμενικής— πραγματικότητας, που προσφέρουν οι ανατολικές θρησκείες και της σύγχρονης επιστήμης. Αν η αντιπαράθεση ορισμένων θεμελιωδών εννοιών της ινδουιστικής και βουδιστικής θρησκείας, όπως είναι η σασάρα, το Μπράχμαν και το Ταό, με τις επιστημονικές έννοιες των αρχαίων προσωκρατικών, όπως είναι ο κόσμος, η φύση και ο Λόγος, αποσκοπεί αποκλειστικά και μόνο στην αναζήτηση της αλήθειας, τότε τά συμπεράσματα του βιβλίου αυτού πρέπει να κριθούν με βάση τον ορθό λόγο και να μη συγκροούνται με τα επιστημονικά πορίσματα.

Στη συνέχεια η εξέταση αρχίζει από το πρώτο Κεφάλαιο (σελ. 35-64), που επιγράφεται «Ο περίεργος 6ος π.Χ. αιώνας», όπου ο συγγραφέας επισημαίνει την πνευματική επανάσταση που έγινε ταυτόχρονα σ' όλο τον κόσμο, τον 6ο π.Χ. αιώνα. Το γεγονός αυτό χαρακτηρίζεται πολύ περίεργο, αφού οι λαοί που αφυπνίσθηκαν πνευματικά δεν είχαν έρθει ποτέ σ' επαφή μεταξύ τους. Ο κ. Μπλέτας, εκκινώντας την ιστορία του από την αφύπνιση της ανθρώπινης συνείδησης στον ελλαδικό χώρο, αναφέρεται στους προσωκρατικούς —«φυσικούς»— φιλοσόφους και προτείνει τη λογική επεξεργασία των δοξασιών τους, σε συνδυασμό με τα πορίσματα της σύγχρονης επιστήμης. Σχολιάζοντας τα τρία κυριότερα στοιχεία της συνείδησης του ανθρώπου, για τα οποία πρώτοι έκαναν λόγο οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι, δηλαδή το Λόγο, το Είναι και το Ον, ο συγγραφέας λέει πως είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους αδιάρρηκτα και ομοούσια. Ο Λόγος παρουσιάζεται στους ανθρώπους «με το σχέδιο, την πρόνοια, την αλληλεξάρτηση, τη διαδοχή, την αλληλουχία και την κοσμική τάξη» και το Είναι «με το χρεών, την υποχρεωτική πορεία, με τους εσωτερικούς μηχανισμούς και τις διαδικασίες που οργανώθηκαν και κατευθύνονται από το

Λόγο». Ο Λόγος και το Είναι συνυπάρχουν μέσα στο Ον, εκτός του οποίου είναι αδύνατο να νοηθούν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο (σελ. 65-94), που επιγράφεται «Πριν από την πύλη της σαμσάρα», ο συγγραφέας αντιπαραθέτει την έννοια της «σαμσάρα», που είναι το σύνολο των φαινομένων της ζωής και του θανάτου, τα οποία ρυθμίζονται από το κάρμα —το νόμο της αιτιότητας— με την έννοια του «κόσμου» των προσωκρατικών φιλοσόφων, η οποία παρουσιάζεται να έχει απόλυτη τάξη κι αρμονία, να διέπεται από σταθερούς κι απaráβατους νόμους, να κατευθύνεται από μια πρόνοια. Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι πρώτοι είχαν διατυπώσει θεωρίες για το άτομο και το «παγκόσμιο ρευστό» —αέρα, αιθέρα, νερό—, τις οποίες η σύγχρονη φυσική επιβεβαίωσε με την ανακάλυψη του «υποατομικού κόσμου», μετά τη διάσπαση του πυρήνα του ατόμου, και στη συνέχεια με τη διατύπωση της θεωρίας της σχετικότητας του Αϊνστάιν, σε συνδυασμό με τη θεωρία των κβάντα, οι οποίες υποστηρίζουν ότι η ύλη δεν υπάρχει, αλλά έχει μόνο την τάση να υπάρξει, αφού η ενέργεια και η μάζα είναι έννοιες εναλλάξιμες· επομένως η μόνη πραγματικότητα είναι το ενωμένο πεδίο. Το πεδίο λοιπόν είναι η ουσία, κατά την άποψη του συγγραφέα, και η σαμσάρα διέπεται από ένα σύνολο σταθερών κι απαραβίαστων νόμων, οι οποίοι δεν είναι δυνατό ν' αποτελούν ψευδαισθήσεις. Συνεχίζοντας ο κ. Μπλέτας πιστεύει πως το άτομο του υδρογόνου, που αντιπροσωπεύει την πύλη της σαμσάρα, μεταφέρει πληροφορίες —οδηγίες, εντολές, πρότυπα— από το πεδίο στον κόσμο· επομένως πριν από την πύλη της σαμσάρα υπάρχει το ενωμένο πεδίο, η ουσία. Κατόπιν ασκείται κριτική από το συγγραφέα στη διαλεκτικοϋλιστική άποψη, η οποία κατά τη γνώμη του δεν είναι δυνατό να στηριχθεί λογικά, με βάση τα πορίσματα της σύγχρονης επιστήμης.

Στο επόμενο κεφάλαιο (σελ. 95-130), που έχει τίτλο «Στα σύνορα του γνωστού με το άγνωστο», ο συγγραφέας τοποθετεί στη θέση του γνωστού ορισμένες από τις σύγχρονες επιστήμες, όπως είναι η φυσική, η βιολογία, η αστρονομία, ενώ στη θέση του αγνώστου τις ανατολικές θρησκείες, και κυρίως τον ινδουϊσμό, το βουδισμό και τον ταοϊσμό. Σύνορο ανάμεσα στο γνωστό και το άγνωστο αποτελεί η πύλη της σαμσάρα. Η επιστήμη προσπαθεί ν' αναζητήσει την αλήθεια με την έρευνα, στηριζόμενη κυρίως στην παρατήρηση και το πείραμα, γι' αυτό κι αποτελεί αγώνισμα ελευθερίας του ανθρώπου, το οποίο είναι δυνατό να τον οδηγήσει στη γνώση της καθολικής αλήθειας. Την αναζήτηση της αλήθειας με την έρευνα επιχείρησαν να κάνουν οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι, γι' αυτό οδηγήθηκαν σε πορίσματα και συμπεράσματα που η σημερινή φυσική, ως επιστήμη, τα τεκμηριώνει. Στις ανατολικές θρησκείες, όπως συμβαίνει με τις περισσότερες από τις θρησκείες, η αλήθεια προσφέρεται έτοιμη, ως δόγμα, και δεν αποτελεί προϊόν κατάληξης μιας συλλογιστικής πορείας. Την αλήθεια αυτή, η οποία δε στηρίζεται σε καμιά λογική διαδικασία, αλλά συγγέει σε μια ατέρμονη κυκλική πορεία ζωής και θανάτου το σύνολο των γεγονότων, των καταστάσεων και των αντικειμένων, και η οποία απέχει πάρα πολύ από την «αποκεκαλυμμένη χριστιανική αλήθεια», καλείται ο μύστης των ανατολικών θρησκειών να συλλάβει μέσα από μια έντονη συναισθηματική διέγερση, η οποία μέσα από την προκατάληψη, το δογματισμό και το φανατισμό ασκεί ποικίλλες μορφές βίας στην ψυχή του ανθρώπου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο (σελ. 131-160), που επιγράφεται «Όταν ανοίγουν οι ουρανοί· δημιουργία και εξέλιξη», ο συγγραφέας διατυπώνει την άποψη ότι η έναρξη κάθε νέου στοιχείου από μια σχεδιαστική διάνοια ακολουθεί ένα συγκεκριμένο πρότυπο, το οποίο ορίζεται με βάση τη διαμόρφωση ποιοτήτων, ποσοτήτων και εσωτερικών σχέσεων της συμπαντικής ύλης, σε μια συγκεκριμένη χωροχρονική στιγμή. Δημιουργία επομένως είναι το πέρασμα από την ανόργανη ύλη στην οργανική. Η ύλη είναι ένα σύνολο από έκτυπα πρότυπων μορφών, όπως είναι τό D.N.A. με το R.N.A., που περιέχονται στο συμπαντικό σχέδιο, και τα οποία λειτουργούν αφ' ενός ως δέκτες και φορείς πληροφοριών από το

Δημιουργό προς τον κόσμο —τη δημιουργία—, διαμέσου πολύπλοκων συμπαντικών συσχετίσεων, αφ' ετέρου ως διαμορφωτές των εσωτερικών μηχανισμών, με βάση τις εντολές και τις οδηγίες που περιέχονται μέσα σ' αυτές τις πληροφορίες. Σύμφωνα λοιπόν με το συγγραφέα, τα μεγάλα μυστικά της δημιουργίας είναι τα πρότυπα στοιχεία των μορφών, οι συγκεκριμένες χωροχρονικά συμπαντικές συσχετίσεις και οι γενετικοί κώδικες, οι οποίοι περιέχουν ένα μεγάλο σύνολο μεταγενετικών πληροφοριών, όπως είναι οι κώδικες δημιουργίας, εξέλιξης και καταστροφής. Κατά την άποψη πάντα του συγγραφέα, το «άνοιγμα των ουρανών» οδηγεί στη δημιουργία του συστήματος που περιλαμβάνει τη συμπαντική ύλη και του συστήματος που περιλαμβάνει τις μεταγενετικές πληροφορίες. Μέτρο του πρώτου συστήματος αποτελούν οι συμπαντικές συνθήκες, ενώ μέτρο του δεύτερου ο Κρόνος.

Στο επόμενο κεφάλαιο (σελ. 161-188), που έχει τίτλο «Ο χρόνος και ο Κρόνος», ο κ. Μπλέτας αποδίδει στον Κρόνο το μέτρο του, που είναι ο χρόνος. Ο χρόνος είναι κάτι το εξωτερικό, που εύκολα μπορεί να συλλάβει η συνείδηση του ανθρώπου. Αντίθετα ο Κρόνος, που ταυτίζεται με την ουσία, είναι ο εσωτερικός χρόνος, ένα πολύπλοκο ποιοτικά και ποσοτικά πρόγραμμα, το οποίο δίνει εντολές σε αυστηρά καθορισμένες χρονικές στιγμές. Η δημιουργία των όντων αρχίζει με το «άνοιγμα των ουρανών» από τον Κρόνο. Κάθε στοιχείο πριν από τη δημιουργία περιέχει ένα σύνολο γενετικών πληροφοριών, προγράμματα, πρότυπα, εντολές αλληλοσυσχέτισης κι αλληλεπίδρασης υλών κι εκδηλώσεων. Σ' αυτές τις αλήθειες πλησιάζει πολύ περισσότερο η ελληνική φιλοσοφία και η χριστιανική θρησκεία από τον ανατολικό μυστικισμό, επειδή ο τελευταίος χρησιμοποιώντας τη συναισθηματική διέγερση ως μέσο προσέγγισης της ανυπαρξίας, χάνει το μεγαλείο του Λόγου που διαφεντεύει τον Κρόνο. Η δημιουργία του ανθρώπου απετέλεσε τομή στην πορεία του Κρόνου· τομή, την οποία υπαγόρευσε ο Λόγος. Όμως με το «άνοιγμα των ουρανών» και «το πλήρωμα του χρόνου» δεν εξαφανίζεται ο Κρόνος, αλλά περνά από μια άυλη πραγματικότητα σε κάποια νέα που διαδέχθηκε την προηγούμενη, χωρίς να την εξαφανίσει, μέσα από ένα σύνολο συμπαντικών συσχετίσεων. Μ' αυτόν τον τρόπο παρουσιάζεται το μήνυμα του αθάνατου Λόγου, η μοναδική ελπίδα του ανθρώπου, την οποία ο ανατολικός μυστικισμός δεν είναι σε θέση να συλλάβει.

Στο έκτο κεφάλαιο (σελ. 189-225), που επιγράφεται «Η επιστήμη των ορίων και της προνοίας», ο συγγραφέας προτείνει την ίδρυση ενός νέου επιστημονικού κλάδου, που θα ονομάζεται «επιστήμη των ορίων και της προνοίας», ο οποίος θα εξετάζει τα όρια της ανθρώπινης δράσης και θα ερευνά τα όρια προστασίας της δημιουργίας, έτσι όπως έχουν καθορισθεί από το σχεδιαστικό Λόγο — πρόνοια. Η νέα επιστήμη θα προσπαθήσει να συνδέσει τα πολλαπλά υποσυστήματα των διαφόρων κλάδων του επιστητού, αφού διασαφήσει τις έννοιές τους μέσα από τη διαμόρφωση των επιστημονικών υποθέσεων, χρησιμοποιώντας την παρατήρηση και το πείραμα, για να καταλήξει σ' ένα ενιαίο σύστημα, που θα περιλαμβάνει το πεδίο —ουσία— και το Λόγο, ο οποίος τα διέπει όλα. Η νέα επιστήμη είναι πολύ πιθανό ν' αποτελέσει μια θετική επιστήμη, εφ' όσον, κατά την άποψη του συγγραφέα, πρέπει ν' αποτελεί την προέκταση δύο ήδη υπαρκτών επιστημών, «της επιστήμης της ανάλυσης των συστημάτων» και «της κυβερνητικής».

Στο έβδομο κεφάλαιο (σελ. 226-268), που έχει τίτλο «Ο ενσαρκωμένος Λόγος», ο συγγραφέας αρχικά ταυτίζει το Λόγο με τη συνείδηση (σελ. 250). Ο Λόγος, που αντιπροσωπεύει την άυλη πραγματικότητα, είναι ομοούσιος και αδιαίρετος με το Είναι, υπό την έννοια ότι η αυτογνωσία που αποκτά ο άνθρωπος και η συνειδητοποίηση του συγκεκριμένου περιβάλλοντός του, τα οποία επιτελούνται με τη βοήθεια της αίσθησης και της γνώσης της ένυλης πραγματικότητας, δεν μπορεί η συνείδηση να τα νιώσει με το Λόγο, παρά μόνο μέσα από την ένυλη πραγματικότητα, όπου ο Λόγος εκδηλώνει τα σημάδια της ύπαρξής του, όπως τα διαπιστώνει η σημερινή επιστήμη. Ενσαρκωμένο Λόγο ονομάζει το σκεπτόμενο, στοχαστή και δημιουργό άνθρωπο, ο οποίος αντιλαμβάνεται τις

εκδηλώσεις του Λόγου και δρα σαν αφυπνισμένη συνείδηση, μέσα στα όρια που έθεσε από την αρχή ο Λόγος, ως σχεδιαστική διάνοια, για τη δική του εκδήλωση μέσα στον άνθρωπο. Ο ενσαρκωμένος Λόγος προϋποθέτει την πλήρη γνωστική αντίληψη των πραγμάτων, μέσω των λογικών επεξεργασιών, την κατανόηση της δημιουργίας και των δημιουργημάτων, ως εκδηλώσεων του Λόγου, την ελευθερία και την υπευθυνότητα που κατακτά ο άνθρωπος μέσα από την προσωπική του δημιουργία, έπειτα από την απόκτηση αυτοσυνειδησίας. Έτσι ο συγγραφέας καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο Λόγος αποτελεί «την πηγή της αρμονίας του σύμπαντος Κόσμου», ενώ ο ενσαρκωμένος Λόγος αποτελεί «την πηγή της εσωτερικής ισορροπίας –αρμονίας– του ανθρώπου».

Στο όγδοο κεφάλαιο (σελ. 269-298), που επιγράφεται «Το χάος της σαμσάρα και η αρμονία του Λόγου», ο συγγραφέας αναφέρεται στην εξέταση και κατηγοριοποίηση των αξεπέραστων αντιθέσεων που δημιουργούνται μέσα στη σαμσάρα, προς τις οποίες αντιπαραθέτει την έννοια της διαδικασίας για δημιουργία, μέσω των πολλαπλών συγκρούσεων, προς υποχρεωτικές κατευθύνσεις και σύμφωνα με υποχρεωτικά πρότυπα. Η ανθρώπινη λοιπόν δημιουργία με το νου, με την πράξη, με το Λόγο μέσα στην ισορροπία και την αρμονία, που οι αντιθέσεις από εξωτερικά ερεθίσματα πάνω στον άνθρωπο τις εξασφαλίζουν, οδηγούν στην ανακάλυψη των αληθινών προνοιακών διατάξεων του Λόγου, οι οποίες έχουν ως σκοπό την πραγμάτωση της αρμονίας, με τον τρόπο που αυτός από την αρχή έχει θελήσει. Έτσι η εσωτερική ισορροπία του ανθρώπου, που είναι η επιμέρους αρμονία του Λόγου μέσα στον κάθε άνθρωπο, εξαρτάται από τη σωστή κρίση και την προτίμηση του συγκεκριμένου προσώπου.

Γι' αυτό το λόγο ο συγγραφέας στο τελευταίο κεφάλαιο (σελ. 299-323), που επιγράφεται «Σε αναζήτηση της εσωτερικής ισορροπίας του ανθρώπου», αναζητά ένα συγκεκριμένο τρόπο, με τον οποίον είναι δυνατό ν' αποκατασταθεί η εσωτερική ισορροπία του ανθρώπου, και πιστεύει πως ο δρόμος αυτός είναι η γνώση, που αποτελεί το μεγαλύτερο αγώνισμα ελευθερίας για κάθε ανθρώπινη συνείδηση, η οποία έχει ως σκοπό της να ξεπεράσει τη φύση της και να βιώσει το συμπαντικό Λόγο. Έτσι ο φωτισμός της συνείδησης από τον ολικό, συμπαντικό Λόγο, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη και καλλιέργεια της συνείδησης μέσα από τη γνώση, όταν καθοδηγούν τον άνθρωπο την ώρα της μεγάλης του πορείας, είναι λογικότερο να τον κάνουν να πλησιάσει περισσότερο προς τον Τριαδικό Θεό, αλλά σίγουρα και γρήγορα θα τον κάνουν να χάσει το Μπράχμαν, το Ταό και τη Νιρβάνα-Ταθάτα-Σουνιάτα-Νταρμακάγια, αυτούς τους ψεύτικους παραδείσους που του προσφέρουν οι ανατολικές μυστικιστικές θρησκείες. Γιατί αλάνθαστος και μεγαλύτερος κριτής στην πορεία του πνεύματος θα στέκει πάντα η ανθρώπινη συνείδηση, που βιώνει το συμπαντικό Λόγο· «σ' έναν τέτοιο αγώνα δε χωράει κανένας μυστικισμός, ούτε ο ανατολικός».

Το βιβλίο τελειώνει με τη «Γραφή στο Νικόλαο» (σελ. 324-328), εγγονό του συγγραφέα, όπου ο κ. Μπλέτας αφήνει τις σκέψεις του αυτές ως παρακαταθήκη στο Νικόλαο και τις μελλοντικές γενιές, με την ευχή ν' ανακαλύψουν και να βιώσουν το Λόγο.

Συνοψίζοντας θα ήθελα να επισημάνω ότι οι απόψεις του κ. Μπλέτα είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες και συμβάλλουν με το γόνιμο προβληματισμό τους στην αναζήτηση της αλήθειας, έχοντας ως έρεισμα τα πορίσματα των φυσικών επιστημών για την απόδειξη των θεωρητικών συμπερασμάτων και θέσεών του.

Σχετικά με το περιεχόμενο του τρίτου κεφαλαίου, πιστεύω πως ο συγγραφέας θα μπορούσε να επεκταθεί και στα ευρήματα των θεωρητικών επιστημών, για να τεκμηριώσει καλύτερα τις απόψεις του. Επίσης στο έκτο κεφάλαιο ο συγγραφέας ίσως θα έπρεπε να σκεφθεί πως η νέα «επιστήμη των ορίων και της προνοίας», που προτείνει, θα μπορούσε να είναι κυρίως μια θεωρητική επιστήμη, εφ' όσον και ο ίδιος, στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο (σ. 254), υποστηρίζει πως ο ενσαρκωμένος Λόγος είναι δυνατό να κατανοηθεί «μέσα από

τα επιστημονικά ευρήματα, *έπειτα από το ξεκαθάρισμα των εννοιών με τον καθαρό λόγο*.

Η γλώσσα του κ. Μπλέτα είναι ιδιαίτερα κατανοητή, γεγονός που εξυπηρετεί πολύ καλά το σκοπό του βιβλίου, εφ' όσον απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό και ιδιαίτερα στους νέους. Βέβαια δεν αποφεύγονται οι αδόκιμες εκφράσεις σε ορισμένα σημεία, αλλά το βιβλίο δεν επιδιώκει να συναγωνιστεί τις αρετές ενός επιστημονικού συγγράμματος ούτε στο ύφος, ούτε στη γλώσσα.

Πάντως το βιβλίο μπορεί να χαρακτηριστεί αρκετά καλό, εφ' όσον εξυπηρετεί το σκοπό για τον οποίο είναι γραμμένο, διαβάζεται ευχάριστα και αποτελεί έναυσμα για περαιτέρω διερεύνηση των θέσεων που προσβέβει.

ΛΙΑΚΡΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΠΤΥΧΙΟΥΧΟΣ
ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. Ι. Βουδούρη, *Προσωκρατική Πολιτική Φιλοσοφία*, Αθήνα 1988, σελ. 152.

Με το έργο του «Προσωκρατική Πολιτική Φιλοσοφία» ο καθηγ. κ. Κ. Βουδούρης προσθέτει άλλο ένα τόμο στις μελέτες του για την πολιτική φιλοσοφία και την ιστορία της, δίνοντας μια πλατιά εικόνα του πολιτικού στοχασμού των Προσωκρατικών, την οποία θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε εδώ.

Το πρώτο κεφάλαιο του εν λόγω έργου («Η φερεκύδεια συμβολή και η περίοδος των καλούμενων επτά σοφών», σελ. 15-19) αναφέρεται στο Φερεκύδη και στα διάφορα πρόσωπα που κατά καιρούς περιελήφθησαν στον κατάλογο των επτά σοφών. Ο Φερεκύδης μπορεί να θεωρηθεί ότι οδηγήθηκε στη διάκριση του κόσμου σε σφαίρες επιρροής των διάφορων θεών από την εμπειρία του για τα πολιτικά πράγματα. Οι δε επτά σοφοί όχι μόνο επηρέασαν αποφασιστικά τις πόλεις τους, αλλά και εξέφρασαν σε σύντομα ρητά την αυστηρή και αριστοκρατική ηθική τους και την πρακτική τους σοφία, που βασιζόταν σε οξύτητα αντιλήψεως, περιέργεια και πείρα απ' τη ζωή μιας κοινωνίας. Τα πιο γενικά από τα ρητά αυτά έχουν παραμόνιμη αξία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο («Η πολιτική των Μιλησίων και η αντίληψή τους περί της δίκης», σελ. 20-28) ο συγγραφέας αναφέρεται πλέον σε φιλοσόφους και συγκεκριμένα στο Θαλή και τον Αναξίμανδρο, συσχετίζοντάς τους με την ιστορία της Μιλήτου. Από το Θαλή αξιοσημείωτη είναι η άποψη ότι οι ιωνικές πόλεις έπρεπε να ενωθούν με έδρα μια μικρή πόλη. Κατά δε το σωζόμενο απόσπασμα του Αναξίμανδρου τα ενάντια στοιχεία στη φύση ισορροπούν κι έτσι αποδίδεται δικαιοσύνη. Ο καθηγ. Κ. Βουδούρης θεωρεί ότι στο απόσπασμα αυτό ο Αναξίμανδρος μεταφέρει στη φύση το δίκαιο που επικρατεί στην πολιτεία και ότι ίσως τα ενάντια στοιχεία του κόσμου γεννώνται από το άπειρο όπως οι αντιθέσεις μέσα στην πόλη αντλούν την ισχύ τους από το γενικό καλό.

Ο Πυθαγόρας και η κοινότητα που ίδρυσε είναι τα αντικείμενα του τρίτου κεφαλαίου («Οι αντιλήψεις των Πυθαγορείων για την πολιτική», σελ. 29-57). Ο συγγραφέας αναλύει πρώτα το πρόβλημα των πηγών και συμπεραίνει πως, παρά τη μυστικότητα των Πυθαγορείων, η έρευνα μπορεί να βασιστεί στη μαρτυρία των άλλων Προσωκρατικών, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη και στα σωζόμενα αποσπάσματα του Φιλόλαου και του Αρχύτα και μπορεί ακόμη να χρησιμοποιεί με επιφύλαξη όσες μεταγενέστερες μαρτυρίες δε συγκρούονται με τις παλαιότερες πηγές.